

ПРОМЈЕНЕ АГРАРНЕ И РУРАЛНЕ ДРУШТВЕНЕ СТРУКТУРЕ

Доц.др Раде Шаровић

Појам и елементи аграрне и руралне друштвене структуре

- * **Аграрна структура је скуп чинилаца пољопривредне производње који је историјски уобличен у неком конкретном глобалном друштву.**
- * Аграрну друштвену структуру чине следећи, међусобно повезани елементи:
 - 1. Природни услови** (земљиште, клима, воде)
 - 2. Становништво** које у датим природним околностима обавља пољопривредну производњу, троши пољопривредне производе и организује своје сељачко друштво
 - 3. Земљишна својина** и с њом повезани аграрни односи
 - 4. Сељачки радови** који су најдинамичнији, антрополошки и друштвени, чинилац пољопривреде
 - 5. Оруђа рада**, техничка средства и технолошки поступци и са њима повезано одговарајуће научно-техничко знање
 - 6. Пољопривредна газдинства и предузећа** као облици друштвеног организовања
 - 7. Глобалне аграрне установе**

Појам и елементи аграрне и руралне друштвене структуре

* **Руралну друштвену структуру** чини историјски уобличен склоп детерминанти сељачког начина живота као што су:

1.сељачка економија (аграрна структура)

2.сеоско насеље

3.локална друштвена организација (сеоске групе и установе)

4.обрасци сеоске (народне) културе који уређују, усмјеравају и осмишљавају сељачки начин живота и међусобну комуникацију појединаца и група у селу.

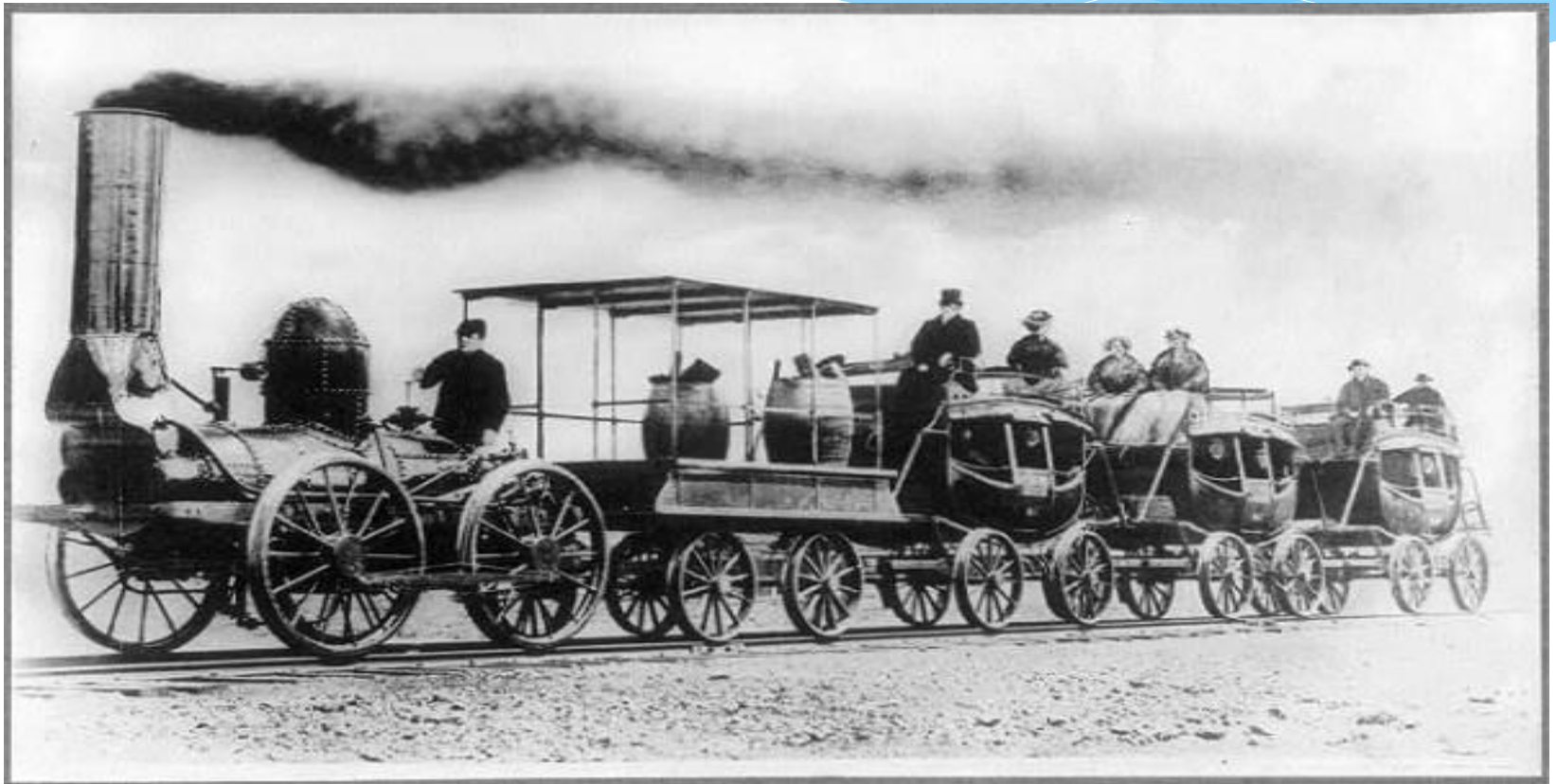
Глобални развојни процеси као чиниоци промјена аграрне и руралне друштвене структуре

- * Индустијализација и урбанизација /модернизација.
- * Уобичајено је и да се досадашњи историјски развој свјетског друштва, према техничко-технолошком критеријуму гледано, дијели на три периода: на **пединдустијски, индустријски и постиндустијски.**

Глобални развојни процеси као чиниоци промена аграрне и руралне друштвене структуре

- * **Преиндустријски (аграрни)** период друштвеног развоја трајао је најдуже, од 5. миленијума прије Христа, па све до краја 19. вијека.
- * **Индустријски период** је онај у којем се нагло развија механизација (машинизација) људског рада, чиме се тежиште рада помјера са физичке употребе радне снаге на механички рад машина. **Прва и друга индустријска револуција.**

Глобални развојни процеси као чиниоци промјена аграрне и руралне друштвене структуре

Глобални развојни процеси као чиниоци промјена аграрне и руралне друштвене структуре

- * **Постиндустријски период** везује се за најновије промјене у индустријском друштву, за најновији талас модернизације који је покренут у другој половини 20. вијека, под утицајем тзв. треће технолошке револуције, коју неки још називају и информатичком (компјутерском) револуцијом.
- * У складу с тим и друштво које настаје на овим новим техничко-технолошким основама, које је у савременом смислу право модерно друштво, обично се назива **постиндустријским или информатичким друштвом.**

Глобални развојни процеси као чиниоци промјена аграрне и руралне друштвене структуре

Пољопривреда као основа сељачке и сваке друге привреде

- * **Настанак и развој пољопривреде**
- * Прво се припитомљавају животиње, па потом гаје биљке, тако да је сточарство нешто старије од земљорадње. Од биљака, прво се гаји воће и поврће, као наставак сакупљања плодова и корјења, његовањем и окопавањем биљака које су корисне. Овим пословима се око станишта баве жене док су мушкарци у лову и риболову.
- * **неолитска револуција** (између 16 и 18.000. г. пре Христа), коју неки називају и **првом аграрном (или "зеленом") револуцијом**

Настанак и развој пољопривреде

- * **двопољни систем.** На овај режим пољопривреде (плодоред) прелази се, као и на све касније и развијеније аграрне режиме, онда када се повећа потреба из било којих разлога: кад се повећа број становника на неком простору, кад се смање расположиве површине, кад се повећају прохтјеви.
- * Умјесто да се земља оставља да "подивља", целокупна расположива површина се дели на два дијела, па се сваки дио наизмјенично једне године сије, а друге "одмара" (под угаром).

Настанак и развој пољопривреде

- * **тропољни систем земљорадње.** Ту се један дио површина сије у јесен озимим усевима (као што су пшеница, раж), други се сије у прољеће јарим житом (као што су јари јечам, овас, кукуруз) а трећи се оставља под угаром.
- * **поправљени тропољни систем** који се у Њемачкој спорадично користи скоро хиљаду година. Умјесто да остане необрађено, треће поље се засејава крмним биљкама (ђетелином, за сточну храну). Уместо тзв. црног угара то је **зелени угар** који омогућује прелазак са екстензивне на интензивну пољопривреду.

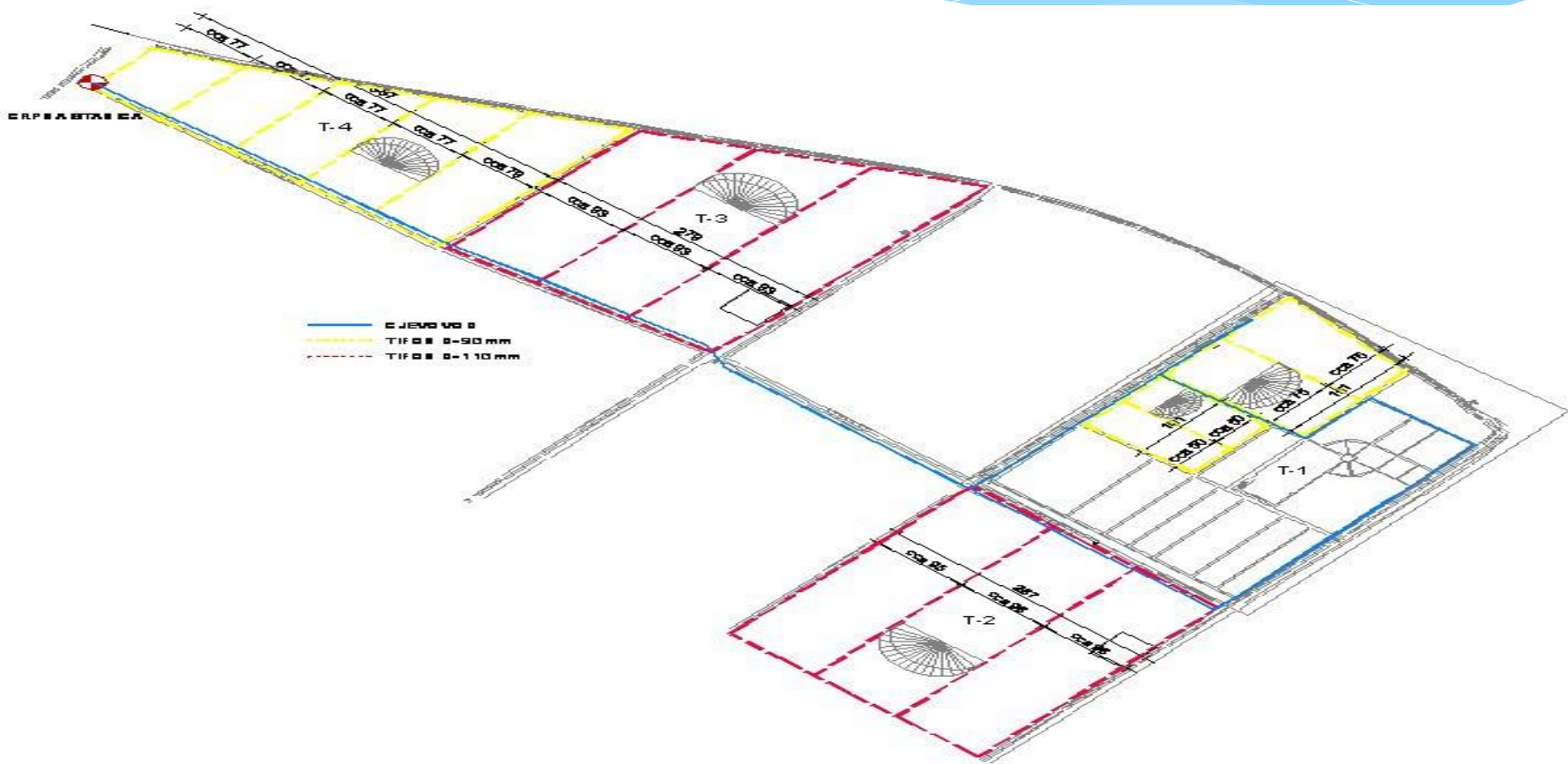
Настанак и развој пољопривреде

- * **Природа и земљиште у пољопривреди**
- * Међу природним условима за пољопривреду су посебно значајни **клима** (топлота, влага, свјетлост) и **земљиште**.
- * Према **географским обиљежјима** разликују се равничарско (до 200 м. надморске висине), брежуљкасто (од 200-500 м), брдско-планинско (од 500-1.000 м) и планинско земљиште (преко 1.000 м).
- * Према **намјени** за коју се користи разликује се пољопривредно и непољопривредно (шуме, мочваре, врлети, јавно и грађевинско) земљиште.
- * Пољопривредно земљиште се дијели **према начину коришћења** на обрадиво и необрадиво. Обрадиво се дијели на оранице, (њиве и вртове) винограде и воћњаке, а необрадиво на ливаде и пашњаке, а и једно и друго битно одређују пољопривредну (биљну и сточарску) производњу.

Настанак и развој пољопривреде

- * Поред **хидромелиорационих радова** на уређењу вода и земљишта у савременој пољопривреди и развијенијим друштвима предузимају се опсежне мјере на **планском техничком уређивању** земљишта којима се обично не дира у својинске земљишне односе.
- * Земљиште се технички преуређује најчешће тако што се спроводе разне **арондације, комасације и мелиорације** којима се повећава рентабилност у обради земљишта и унапређује пољопривредна производња.
- * **социјални угар.**

Настанак и развој пољопривреде

Настанак и развој пољопривреде

Настанак и развој пољопривреде

Екологија села и пољопривреде

- * Човјеков однос према природи повезан је са његовим односом према друштву и према другом човеку.
- * Најнепосреднији је увијек природни утицај на оне сфере друштва које су **природи најближе**, а то су **материјална производња, становање, исхрана, облачење, саобраћај** и сличне области друштвеног живота у којима природни простор и природни предмети, својим природним особинама **одређују врсту и начин људског друштвеног деловања**.

Екологија села и пољопривреде

- * **значај природног (географског) простора за организацију друштва. Аристотел и Монтескије**
- * **Ле Плеј** својим истраживањима указује на везе географског простора, начина привређивања (и потрошње) и облика друштвене (породичне) организације.
- * **Фридрих Рацел** заснива антропогеографију - Јован Цвијић код нас.
- * **Емил Диркем** (Емиле Дуркхеим, 1858-1917) кад је (1889) увео појам "друштвене морфологије"
- * Њемачки формалиста **Георг Зимел** (Георг Симмел, 1858-1918) у социологију уводи синтагму "**просторни поредак друштва**"
- * Социолози "чикашке школе" **Роберт Парк** и **Ернест Барцес** уочавају везу између концентрације великог броја људи на малом простору и читавог низа друштвених појава и у вези са проблемима који притом настају формулишу познато становиште "**људске екологије**."
- * **Људска екологија се у ствари бави том новом људском средином коју сачињавају еколошки (територијално-географски), економски, политички и морални поредак.**

Екологија села и пољопривреде

- * Од природних околности зависи свака материјална производња, али од ње посебно зависи **врста и начин пољопривредне производње којом сви људи и сва друштва одржавају своју личну и колективну егзистенцију**
- * Од климе и расположивих природних материјала зависи начин грађења људских склоништа и самим тим начин становања и одговарајућег облика станишта (кућа) као и томе прилагођен начин облачења

Екологија села и пољопривреде

- * **Комуникација у друштву** зависи од величине и погодности конкретног простора који неко друштво насељава за унутарњу комуникацију међу људима и за саобраћај са другим скупинама.
- * То утиче на обим и правце миграција становништва и њихово међусобно културно прилагођавање (акомодацију) и прожимање (акултурацију).

Екологија села и пољопривреде

- * Супротно особинама спајања и прожимања, високи планински вијенци, велике ријеке и мочваре показују **особине изоловања и одвајања и служе као својеврсне пречаге** које заустављају климатске утицаје, миграције и биолошка и културна мијешања становништва.
- * **Еколошка равнотежа** између шуме, пашњака и оранице, између корисних површина, врсте пољопривреде, броја стоке и становника, тешко се одржава и лако нарушава - а кад се наруши промене које у природи настају неповратне су и по правилу штетне

Екологија села и пољопривреде

- * Као и модерни екологисти и Цвијић је склон да пренагласи значај природних услова на људе који **су у непосредном додиру са природом**, а сељаци су одувијек били у тој позицији.
- * Само, за разлику од тих екологиста, он је опрезнији, јер сумња у оцјене природних околности од стране оних који у њима **не живе свој свакодневни живот него су у "пропутовању" кроз "еколошка Потемкинова села"**

Екологија села и пољопривреде

- * Јасно је, дакле, да се сви услови за репродукцију сељачких друштава **не могу свести на природне околности нити на непосредно дјеловање географских или неких других природних чинилаца**, ма колико они стварно у конкретним околностима били важни.
- * Еколошка равнотежа је увек симетричан однос природне средине, становништва и одговарајућег друштвеног и технолошког облика производње (у случају сељачких друштава, пољопривреде).

Екологија села и пољопривреде

Екологија села и пољопривреде

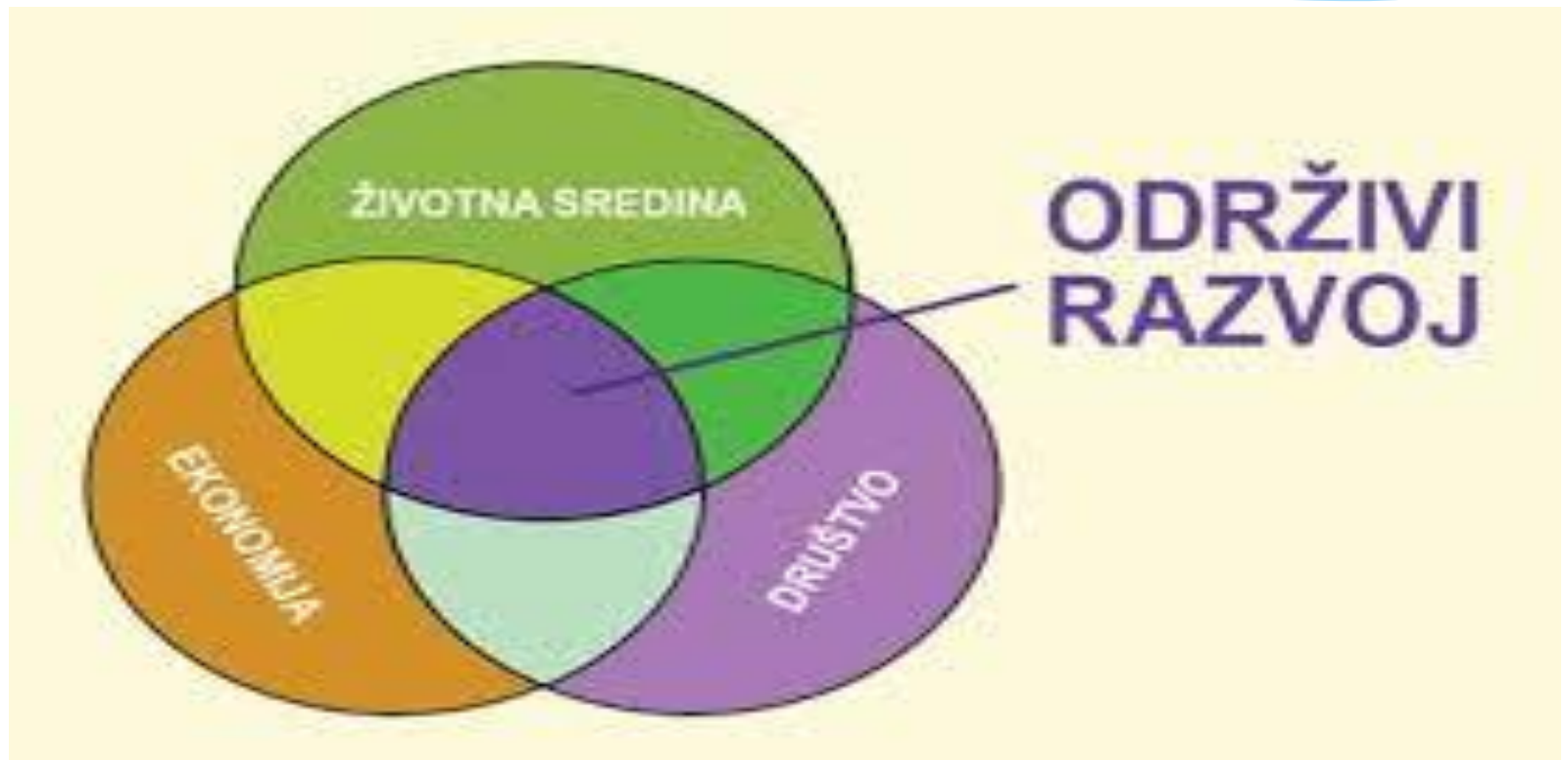
Еколошки проблеми модерне пољопривреде: парадигма "одрживог развоја"

- * концепт руралног и аграрног развоја, који је по своме примарном смислу изразито еколошки. Тај нови теоријски и практични приступ аграрном развоју означава се појмом **"одрживости"**
- * **Модел "одрживог развоја"** је инициран у Уједињеним нацијама, у Светској комисији за околину и развој, средином шездесетих година
- * "одрживих пољопривредних система" са "ниским импутима за управљање загађивањем",

Еколошки проблеми модерне пољопривреде: парадигма "одрживог развоја"

- * **Сандра Бати** питајући се "шта је то одрживи развој", истиче, уз начелне ограде због уопштавања различитих дефиниција, да "одрживи развој има особине **једног алтернативног вјеровања**" које се може представити кроз неколико општих ставова као што су:
 - * схватање да биосфера налаже ограничавање економског развоја;
 - * недостатак вјере да наука и технологија воде људском побољшању;
 - * противљење ризиковању природне околине;
 - * јавна брига за раст становништва, прерасподјела природних добара и етика једнакости свих у приступу природним изворима;
 - * ограничавање раста становништва и инвестирање у људски капитал.

Еколошки проблеми модерне пољопривреде: парадигма "одрживог развоја"

Еколошки проблеми модерне пољопривреде: парадигма "одрживог развоја"

Еколошки проблеми модерне пољопривреде: парадигма "одрживог развоја"

- * **Алтернативна пољопривреда** је својевремено иницирана у Њемачкој од стране Рудолфа Штајнера који је својом књигом Курс пољопривреде (1924) понудио теоријске и начелне претпоставке **биолошки заснованог развоја пољопривреде која се означава разним терминима као што су "органско ратарство", "ратарски систем ниског улагања", "еколошка пољопривреда"**.
- * У поређењу са конвенционалном пољопривредом, у алтернативној пољопривреди су просечни приноси нешто нижи (у ратарству за 5-10%), цијене су веће, утрошак енергије и остали производни трошкови су мањи, а заштита природних ресурса већа.

Еколошки проблеми модерне пољопривреде: парадигма "одрживог развоја"

- * Систем **"одрживе пољопривреде"** подразумева квантитативно повећање пољопривредне производње, побољшање квалитета хране и очување природних ресурса. Од природних ресурса оскудица воде је најизраженија, а од технологија је **употреба хербицида и пестицида најургентнији проблем који се за сада може само ублажити стварањем сорти отпорних на штеточине и механичким уклањањем корова.**

Еколошки проблеми модерне пољопривреде: парадигма "одрживог развоја"

- * **Механизација** је мање штетна, али није без негативних ефеката по природну околину. Испоставило се да дужа и неконтролисана употреба крупних и тешких пољопривредних машина мења физичку структуру земљишта, претерано га сабија, из њега истискује кисеоник и азот, деградира га на досад непознат начин и ствара потребу за новим и скупим начинима вештачке регенерације, **јер је природно "поправљање" земљишта отежано и успорено.**
- * Посебно су негативни еколошки ефекти **хемизације**, а огледају се у погоршаном квалитету хране и непосредном угрожавању здравља људи, али и у **поремећајима равнотеже између појединих биљних и животињских врста на хемијски деградираном земљишту.**

Еколошки проблеми модерне пољопривреде: парадигма "одрживог развоја"

- * У сиромашним друштвима, користе се јефтинија и отровнија хемијска средства, технолошки старије генерације. Са економском заосталошћу је удружена и културна неприлагођеност и необученост за мање штетан и безопаснији начин употребе хемијских средстава.
- * Међутим, и онолико колико су коришћена, хемијска средства су, уз неспорно подизање продуктивности пољопривредног рада, нанијела **поприличну еколошку штету.**

Еколошки проблеми модерне пољопривреде: парадигма "одрживог развоја"

Еколошки проблеми модерне пољопривреде: парадигма "одрживог развоја"

- * **Модел "одрживе пољопривреде"** увелико се ослања на нове био-технологије, али само на оне које не угрожавају природну равнотежу екосистема, које уз повећане приносе обезбеђују и заштиту ограничених природних добара која смо "позајмили од својих потомака" те их морамо сачувати за будућност.

ПРОМЈЕНЕ АГРАРНЕ И РУРАЛНЕ ДРУШТВЕНЕ СТРУКТУРЕ